

Den resonliga

Fritänkaren

Nr. 101 Advent 2001

Nionde årgångens nummer 10.

Innehåll :

Runeberg, finlandssvenskheten och Kalevala	2
JBW:s inlägg i debatten	5
Några svenska komponister icke att förglömma	6
Ahasverus, del 15: <i>Herodes den Store</i>	7
Shakespearedebatten del 38 : <i>John Bedes senaste inlägg</i>	8
Månadens film: <i>Enigma</i> (samt "Skräddaren i Panamá" bl.a.)	9
Kalender, december 2001	11
<i>Europa:</i>	
Hälsoresan, del 2: <i>Jugoslavisk roulette</i>	12
Festresan, del 7: <i>Turkiska idyller</i>	13
<i>Indien :</i>	
Hårda bandage i Himalaya, del 10: <i>Phudong</i>	15
Kloster och kluster i Ladakh, del 12: <i>Nya kriser</i>	17
Den definitiva Ladakhresan, del 3: <i>Nubra</i>	18
JBW kommenterar talibankrisen	20

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagens viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 7.11.2001

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 111

*(Fritänkarens finsk-svenska debatt har pågått i något år,
men vi kan tills vidare bara presentera två bearbetade inlägg.)*

Runeberg, finlandssvenskheten och Kalevala.

För att förstå Runeberg och hans diktning måste man vara insatt i dess historiska bakgrund. Runeberg var, som han själv sade, "ättling till de svenska kolonialisterna i Finland" och därmed tillhörande den svenskspråkiga minoriteten i Finland, idag en fjortondel av Finlands befolkning, då en sjundedel.

Finland var okänt för politiken tills Sverige efter vikingatiden fick påhälsningar av våldgästande ännu icke kristnade finnar. Då uppstod nödvändigheten att kristna Finland. Uppsalas konung Erik Jedvardsson åtog sig uppgiften på 1100-talet, grundade staden Åbo och gjorde Finland politiskt till en del av Sverige. Ryssarna kom för sent med sin ortodoxa kristendom, Finland blev katolskt liksom Sverige, och detta kunde ryssarna aldrig smälta. Striderna om Finland mellan Sverige och Ryssland pågick ända till 1809 då Sverige gav upp efter att Finland varit svenskt i 650 år. Finlands officiella språk var då ännu svenska fastän majoriteten talade finska.

Svenskarna hade då redan hunnit ge Finland en fullständig nationalkultur. Den andra staden som grundades i Finland efter Åbo var Borgå på 1300-talet, som liksom Åbo blev en lärdomsstad. Det var Borgå som blev Runebergs hemstad.

På 1500-talet hade svensken Mikael Agricola från Pernå konstruerat det finska alfabetet och skriftspråket, på 1600-talet hade ryssarna definitivt, tycktes det, skrämts bort från Finska Viken och Landskrona (sedermera Leningrad), men Carl XII fuskade bort århundraden av kulturellt uppbyggnadsarbete varigenom Baltikum och Karelén gick förlorat. Hans krig eller snarare brist på försvarskrig medförde att Finland förlorade en fjärdedel av sin befolkning i krig, hungersnöd och pest: de flesta slavarbetare som omkom i byggandet av Sankt Petersburg var tagna från Finland. 1807 kom Napoleon och tsar Alexander I överens om att likvidera Englands bundsförvant Sverige mot att ryssarna senare skulle få Konstantinopel, varvid tsaren angrep Finland under de heligaste försäkringar om fred. Sveriges militära ledning var oduglig då dess konung saknade både ryggrad och omdöme, den ryska militära övermakten var ohygglig, de små svenska segrarna räckte inte mot de förkrossande ryska, och så blev Finland ryskt, medan Sverige lämnades i fred tills vidare genom att konungen störtades och alliansen med England upphörde. Detta var 1809.

Därmed kastades Finland ut på vanskliga öden. Tsaren lovade respektera Finlands svenska lagar, men dessa kunde inte längre förnyas västerifrån. Kulturellt och politiskt hamnade Finland i ett vanskligt vacuum som det blev mycket svårt att ta sig ut ur.

Men i detta vacuum uppstod en sällsam kultur. Med Runeberg, Lönnrot och Snellman vaknade den finländska patriotismen, som i brist på politisk utkomst tog sig desto starkare uttryck kulturellt och intellektuellt. Elias Lönnrot vandrade omkring i de östfinska urskogarna och samlade där ihop stoffet till "Kalevala", som sägs vara ett uråldrigt diktverk fast det i själva verket har en påtaglig Lönnrotsk helhetsprägel. Filosofen och bankiren Snellman, en förläst och fanatisk Hegelian, gav upphov till den äktfinska rörelse som skulle leda till Finlands självständighet, och Johan Ludvig Runeberg, 1804-77, rektor vid Borgå gymnasium, lärare i latin och grekiska och framför allt skald, blev av Finlands befolkning enhälligt och tacksamt utkorad till det fjättrade Finlands nationalskald, främst för de 34 episka dikter som utgör "Fänrik Ståls sägner".

Kriget 1808-09 var ett hopplöst krig som bara kunde sluta tragiskt och som dessutom utmärktes av flera grova försummelse från försvararnas sida av vilka den värsta var uppgivandet av Europas då starkaste fästning Sveaborg utanför Helsingfors, som såldes till ryssarna av överbefälhavaren och förrädaren Cronstedt, som lät sig

mutas. I och med att Finland blev ryskt verkade faktiskt den svenska minoritetens i Finland saga vara all. Rent statistiskt borde den ha varit det, men likväl finns den svenska minoriteten kvar ännu idag och är icke fåtaligare, och det är till stor del Runebergs förtjänst.

Runeberg företräder nämligen en idealism och ett människovärde som saknar motstycke i Europa vid tiden för "Fänrik Ståls sägner" utgivning. Av ett svart krig som slutade illa gör Runeberg ett positivt drama av oförlikneligt pathos, av de små svenska segrar som förekom gör han universella dramer i klass med Shakespeares "Henrik V", av fattiga trosskuskar, enkla korpraler, dumma grovhuggare och blodiga veteranvrak gör Runeberg ett folk av Hektorer och Nestorer, och kriget som blev Finlands största tragedi och katastrof vänder han med sina dikter till Finlands fördel: en som inte känner historien och läser "Fänrik Stål" måste tro att ryssarna måste ha slagits tillbaka. Ändå gör sig Runeberg icke skyldig till historieförfalskning. Det är bara det, att av det lilla gör han något oerhört stort, och därigenom får han det stora och fula att försvinna. Han framhåller den mänskliga faktorn i det världspolitiska intrigskeendets rutenhet, och därmed får han det politiska groteskeriet att försvinna. Med sina dikter visar han, att Finlands olycka 1808-09 i själva verket var en moralisk seger över världens största och mäktigaste nation.

Den som skriver detta är själv finlandssvensk och har därför i hela sitt liv konfunderats av det levande fenomen som finlandssvenskheten är. Den är politiskt förlorad redan 1809, men i stället för att acceptera detta frambringar den en skald som Runeberg, som med den mänskliga faktorn som tillhygge trotsar hela Ryssland, all logik, allt förnuft, ödets och hela världens naturliga gång. Det stora nederlaget blir moraliskt och andligt till den stora segern så fort den kämpande dör, medan han om han klarar sig är en feg nolla som försvinner ur livets bok. Mot övermakten kämpar man aldrig förgäves så länge man förlorar, ödet får man bråka med hur mycket man vill och allt hybris är tillåtet, bara man dukar under. Den totala övermakten rättfärdigar det totala hybris. Däri ligger finlandssvenskhetens överlevnadshemlighet, som till stor del smittat av sig på alla finländare, vilket inte minst Vinterkriget och Fortsättningskriget under 2-a världskriget har visat.

Samtidigt är dock Runeberg nästan homeriskt allmänmänsklig samtidigt som han är demokratisk in absurdum. En av Fänrik Ståls 34 dikter handlar om en rysk general, som alltså är fiende. Det är den berömda dikten om Kulneff, som skildras lika sympatiskt som vore han en Hektor:

"Hans klinga drogs mot oss, hans lans,
Den gav oss ofta djupa sår,
Dock älska även vi hans glans,
Som om han varit vår;
Ty vad som mer än alla andra band
Av fana och av fosterland
På krigets ban förbrödrar oss,
Är samma kraft att slåss.
Hurra för Kulneff, för hans mod!
Hans like skall ej hittas lätt;
Vad mer, om än han göt vårt blod,
Det var hans krigarrätt.
Han var vår fiende, välan,
Vi voro fiender som han;
Att han högg in med fröjd som vi,
Var det ett ont däri?"

Förbrödring vid fronten? Ingalunda. Endast homerisk tolerans och mänsklighet utan gränser. Typiska demokratiska dikter är "Fänrikens marknadsminne" och den psykologiskt starka "Landshövdingen", där en blick från ett talande samvete är nog för att få en tyrann att smälta.

Man har sagt, att det är Strindberg som har givit oss det svenska riksspråket. Samma betydelse har då Runeberg haft för Finlands svenska språk. Det är samma språk, och ändock finns det sådana påfallande skillnader. Runeberg är en positiv idealist medan Strindberg är en mörk naturalist. Svenskan i Finland och dess litteratur vårdas lika ömt av de 300,000 finlandssvenskarna som isländskan på Island, medan det går utför med rikssvenskan genom slanguttryck, modernismer, anglicismer, vulgarisering och försludring. Finlandssvenskan är det mest naturligt välartikulerade av alla germanska språk, och det lilla folket har kanske den högsta procenthalten poeter, skalder och författare i världen, medan man i Sverige knappast längre hör vad som sägs på teaterscenen och var verskonst, vitterhet och litteraturkunskap har tenderat att anses som tråkigt, fånigt och högfärdigt. Där allmän kulturanarki inte förträngt och blåst ut ljuset är avunden allmänt förhärskande på de flesta litterära plan i Sverige, medan i Finland det dominerande elementet är uppmuntran.

I Sverige har man nästan glömt Geijer, Tegnér och Atterbom, men i Finland glömmes man aldrig Runeberg.

Bland Runebergs andra episka dikter är "Älgskyttarna" på hexameter och vikingadramat "Kung Fjalar" i fem sånger (eller akter) de mest berömda. En nästan helt förbisedd dikt är hans näst största "Nadeschda", vars motiv är fullkomligt ryskt. Man har spekulerat i varför Runeberg skrev den. Var det för att flirta med de nya ryska herrarna, den ryska intelligentian och den ryska akademien? Den är samtidigt Runebergs mest romantiska alster: den är en saga av Pusjkin på svenska.

En av Runebergs bästa vänner var den ryska professorn Jakob Grot, som översatte Tegnér, Runeberg och Lönnrot till ryska och som sedermera blev informator åt den blivande tsar Alexander III. Det var ur samvaron med Grot ute i skärgården som Runeberg inspirerades till dikten "Nadeschda", som skrevs på ett enda år. Grot blev så entusiastisk över dikten att han bad Runeberg skriva fler över ryska motiv, vilket Runeberg dock icke behagade göra.

Diktens höjdpunkt är när kejsarinnan Katarina II vid ett besök hos en furstinna vid Volgas strand räcker ut handen åt en ensam livegen kvinna med två barn, inbjuder henne med barnen till sitt kejsarliga hov i Moskva och försmår furstinnans gästfrihet. Förhistorien är lång, men summan är denna typiskt Runebergiska suveränt demokratiska gest, där en absolut monark förenar sig med en bondkvinna och fullständigt struntar i alla mellanklassers förkörsrätt.

Vi har här icke gått in på Elias Lönnrots "Kalevala", då detta epos knappast torde behöva reklameras, då det i egenskap av Finlands nationalepos blivit mera internationellt uppmärksammat och översatt än Runeberg. Det märkligaste partiet av "Kalevala" är väl dramat om Kullervo, uppbyggt precis som en grekisk ödestragedi, vari brodern lägrar sin syster utan att veta om det och slutligen får veta det och begår självmord: en finsk Oidipus, som också är temat i Runebergs "Kung Fjalar". Dock är Runeberg en avgjort större diktare än Lönnrot, då han är fullständigt originell och aldrig lånar från andra, aldrig upprepar sig och är en lika säker stilist som Tegnér: Kalevalas omständliga som kvarnar malande upprepningar står sig slätt mot Runebergs enkla formuleringskonst som i få ord alltid slår huvudet på spiken såsom i de isländska sagorna. Ett Runebergskt drama som den enkla dikten "Graven i Perho" står lika högt som den massivt imponerande Kullervo-tragedin. Båda uttrycker en ny typiskt finländsk nationalkultur vars kraft är lika kärv och ståndaktig i sin jordbundenhet som

den stöpts av den hårdaste av alla smeder ödet i en form av järnhårda umbäranden, tragiskt ursinne och blodigt patetisk förtvivlan.

(Finland, sommar 1986)

JBW:s inlägg i debatten.

"Din exposé över den finsk-svenska problematiken föranleder vissa tillskott från min sida. Visserligen har du rätt i allt vad du säger, men det är ensidigt svenskt. Sverige må vara föredömligt som överlägset förnuftig demokrati, men den svenska ensidigheten, att betrakta allting ur lokalt svensk synpunkt, har jag aldrig kunnat fördraga. Resultatet av denna blindhet är alla de rikssvenska fördomarna om Finland - att det är konstigt att det alls finns svenskar i Finland, att det är ännu konstigare att inte alla dessa talar finska, och så vidare, som om Finland och Sverige aldrig någonsin i historien hört samman i en enhet, vilket de de facto gjorde politiskt i nästan 650 år, en längre tid än vad Norge och Danmark hörde samman.

Men Finland är inte bara finnar och svenskar utan även karelare. Den karelska tragedin är något som både Finland och Sverige konsekvent har ignorerat och låtsats om att den aldrig funnits. Och ensamt skyldigt till den karelska tragedin var enbart Sverige.

Karelarna hade en alldeles egen kultur, som inte bara utmärkte sig genom en säregen träarkitektur utan framför allt genom poesi, epik och musik. Kalevala är helt och hållet karelskt och inte alls finskt, fastän finnarna gjort det till sitt nationalepos. Under medeltiden fanns det karelska runosångare över hela Finland, som den svenska protestantismen metodiskt utrotade. Den "hedniska" sångartraditionen, fullt jämförbar med den homeriska och den indiska Vedatraditionen, överlevde i Finland ända till 1650-talet, när de sista resterna utrotades av den intoleranta svenska stormaktspolitiken.

Anledningen till svenskarnas hårda framfart mot den karelska kulturen var att karelarna var grekisk-ortodoxa och därför ansågs som opålitliga och ryssvänliga. Enligt Gustav Wasas storsvenska riktlinjer måste alla svenskar och finnar vara protestanter, och de som inte var det stämplades som fiender. Därför ansågs det fullt legitimt att i Finland förfölja, förjaga och utrota alla bärare av den karelska kulturen, varför naturligtvis de flesta karelare valde att överge Sverige-Finland och flytta bakom Rysslands gränser. Där fick de åtminstone sjunga i fred.

Detta är väl den värsta fläcken i hela den svenska stormaktens historia. På kontinenten predikade de och genomförde de tolerans och religionsfrihet, men inom sina egna gränser förföljde de och utrotade de karelare för att dessa sjöng om hedniska hjältar. I stället för att omfamna och inkorporera ytterligare en rikhaltig kultur inom den redan framgångsrikt integrerade finska, alienerade svenskarna karelarna, vilket ledde till att dessa hellre blev ryssar än finnar.

Denna svenska blindhet kulminerade under Carl XII i hans krig mot Ryssland. Tsar Peter angrep med orätt Östersjöländerna, liksom August av Polen och Danmarks kung Fredrik angrep Sverige med samma orätt, och Carl XII besegrade Danmark och Polen i laga ordning. Men när turen kom till Ryssland begick Carl XII exakt samma misstag som senare finnarna i Fortsättningskriget 1942: i stället för att nöja sig med att rättmätigt återerövra ockuperad mark, gick de över alla gränser och trodde att de skulle få Moskva. Carl XII borde ha rensat Finland och Baltikum från alla ryska inkräktare och omintetgjort alla tsar Peters planer på ett Sankt Petersburg med att befästa hela sjövägen till Ladoga. I stället lät han ryssarna härja fritt i Finland och Baltikum och

bygga sitt Sankt Petersburg medan den dåren i svensk kungakrona gick i blindo mot Moskva. När finnarna i Fortsättningskriget rättmätigt återtog Karelen och Viborg borde de ha gjort halt inför den gamla gränsen. I stället gick de dårarna över gränsen i blind tro på ett tillblivande Stor-Finland.

Svensk-Finsk chauvinism som ett arv från den protestantiska finsk-svenska stormaktens dagar? Möjligen. Det tragiska är att karelarna alltid fick sitta emellan, ett kluvet folk mellan ryssar och finnar, rysk-ortodoxa men finskspråkiga, ursprungligen stämplade av politiska dårar som ett icke önskvärt folk, som andra judar och zigenare...."

(våren 2001)

Några svenska komponister icke att förglömma.

Vi har naturligtvis *Franz Berwald*, en idag etablerad klassiker, men hans väg till erkännande var inte självklar eller lätt. Den som kanske betydde mest för att Franz Berwald fick sitt rättmätiga erkännande var *Ludvig Norman*, som själv skrev fyra symfonier men dog bara 54 år gammal och väntar ännu idag på sitt fulla erkännande som 1800-talets främsta svenska kompositör vid sidan av Berwald och Stenhammar. Hans musik är alltid angenäm då den stilmässigt bygger vidare på Schumann och Mendelssohn, två säkra kort som det inte var något fel på heller.

Populärare var dock *August Söderman* för sin mera bondska och publikfriande musik, en glad körmästare som skapade sin egen stil med rustik friskhet som dominerande karaktärsdrag. Han dog bara 44 år gammal av en levercirrhos och hann egentligen bara börja.

Men kring sekelskiftet hade vi en hel generation av fantastiska svenska kompositörer, som visserligen dominerades av *Wilhelm Stenhammar*, men flera andra stod inte långt efter. De två främsta var kanske *Kurt Atterberg* och *Ture Rangström*, båda autodidakta. Stenhammar förehöll alltid Rangström det faktum att han var kontrapunktiskt obildad och försökte förgäves att disciplinera Rangström i den riktningen, men Rangström föredrog att bevara sin egen ursprungliga originalitet, som bär långt. Hans musik är slående i sin personliga klang och starka individualitet, som inte liknar någonting annat. Hans opera "Kronbruden" (på Strindbergs bondedrama) spelades nyligen i radio och är kanske den svenska opera som stått sig bäst genom seklerna. Han fick en lärjunge i *Gunnar de Frumerie*, som byggt vidare på Rangströms mycket personliga och nästan expressionistiska klangvärldsmusik.

Kurt Atterberg var egentligen ingenjör men blev sin svenska samtids kanske renaste klassiska musiker. Han vann internationella pris, bland annat första pris i en tävling för fullbordandet av Schuberts ofullbordade symfoni, och han var den svenska musiker som kraftigast tog avstånd från modernismen och atonaliteten. Han avfärdade tolvtonsmusiken från början som rena bluffen. Därmed visade han att det inte var något fel på hans hörsel.

Naturligtvis håller även den slitstarka *Wilhelm Peterson-Berger*, den hederliga *Lars-Erik Larsson* och hans jämvärdige *Dag Virén*, men en som kommer att få svårt att överleva är *Hilding Rosenberg*, en hårt arbetande musiker, vars musik inte låter bättre hur flitig han än var med alla sina konsekvent disharmoniska oratorier. Tyvärr har många gått i hans fotspår.

Låt oss som kontrast framhålla *Lille-Bror Söderlundh*, som faktiskt utbildades på konservatorium. Hans enkla musik, mest sånger till Nils Ferlin, kommer i sin innerlighet och höga melodiska halt att hålla lika bra som Bellman och Evert Taube, och

han gjorde även filmmusik, kammarmusik och mer ambitiös musik. Även han dog bara 45 år gammal och är väl den svenska musikens största förlust under 1900-talet.

Ahasverus, del 15: Herodes den Store.

Min far var astrolog hos Herodes den store i Jerusalem mot slutet av dennes levnad. Han började som vanlig tempeltjänare och sekreterare hos prästerna, men småningom fick hans överordnade uppmärksamheten på honom för hans flit och noggrannhet och beslöt att utbilda honom till astrolog. Som han ingalunda hade utseendet emot sig utan hade frisk hy, rikt lockigt hår och en uppmuntrande uppsyn fick kung Herodes en dag syn på honom, förhörde sig om honom och tog honom på prov som astrolog. Han överträffade snart de andra gamla astrologer som kungen hade med att alltid säga sanningen, medan de gamle förskönade den, varpå han blev betrodd och sedan stannade i Herodes tjänst till den store barbarkungens död. Ty en barbarkung var han av samma slag som Sulla, Antonius, Tiberius, Caligula och Nero, även om han var mera konstruktiv än någon av dem. Ty ingen av dem var särskilt estetiskt intresserad medan Herodes utplundrade sitt rike för att uppföra sköna och världsberömda byggnader, vilket han endast kunde göra med kejsar Augustus goda minne och med denne världsordningsman bakom ryggen på sig.

Själv föddes jag efter drottning Mariannes död i samband med de stora arbetena på nykonstruktionen av Salomos tempel, och min far var mycket verksam i samband med det som tjänare åt tempelprästerna, som fastän templet nykonstruerades bit för bit hade fullt sjå med att hålla gudstjänstverksamheten i gång samtidigt. Ty templet var aldrig stängt, hur mycket det än byggdes om och byggdes på och byggdes ut. Aldrig var gudstjänst-verksamheten febrilare än när Herodes byggde om hela templet.

Ett av mina första barndomsminnen är från när det slutligen färdiga templet återinvigdes under fruktansvärt utdragna och pompösa, tunga och praktfulla ceremonier, som leddes av kung Herodes själv. Det var första gången jag såg honom. Min första tanke, när jag såg denne buse, var frågan, hur den människan kunde understå sig att visa sig i templet. Han var den enda av alla de tusentals festklädda prästerna, fariséerna och borgarna som var där som med sitt blotta väsen klart och tydligt uttryckte att han inte hade någon rätt att vara där. Och jag minns att jag ryckte min far i manteln och frågade honom: "Varför kör ingen ut den där typen?" Och far svarade allvarligt: "Men min son, det är ju Herodes."

"Vem är Herodes?"

"Herodes är Israels konung."

Och dessa ord uttalade han med bävan i rösten, som om han inte trodde på dem själv men som om han ändå ville att andra skulle tro på dem.

Och från den stunden greps jag av en omåttlig avsky för denne fule och vidrige karl, som vågade beträda templets område och som till och med vågade kalla sig konung av Israel, när ju ingen var konung av Israel utom kung David. Och min avgjort kritiska syn på denne skrävlare och utböling varade så länge mannen levde.

Det var mitt första möte med honom.

Det var fem år senare som min far tog mig personligen med till honom i hans överdådiga palats. Far hade uttryckligen sagt:

"Du får bara följa med om du uppför dig väl och inte säger några dumma saker."

Det budet lovade jag att lyda, och jag fick följa med. Min far presenterade mig för Herodes, som då bara hade några gröna illaluktande tänder kvar i munnen, som alltför starkt föll mig i ögonen när gubben log så snett och äckligt och kliade mig under hakan, vilket var menat som en smekning men vilket gjorde direkt ont. Men rädd för den fula

gubben var jag inte. Men jag mindes mitt löfte till min far och sade inte ett ord till den faslige gubbknölen vad han än sade till mig. Och jag ryste när jag fick höra att Herodes hade tyckt om mig.

Det beslöts att jag skulle börja som page vid hovet. Jag hade själv ingenting att säga till om. Det hade ingen jude på den tiden. Allt bestämdes på högre ort. Ingen bestämde över sitt eget öde, utom möjligen de högsta makthavarna, som kejsar Augustus och Herodes, som hörde till den tidens få fria människor. Ty i och med de romerska autokraternas självupphöjelse, som Sulla och Julius Caesar, blev hela världen ofri och beroende av den högsta självhärskaren. Denna allt och alla trälbindande självhärskarmakt representerades i Israel av Herodes, som utrotade mackabéernas, de judiska frihetskämparnas, sista familjemedlemmar, av vilka de allra sista var drottning Mariamne, Herodes första hustru, och hennes båda söner med Herodes, Alexander och Aristobulus, som han själv lät avrätta en tid efter Mariamne, den sista ärbara och fria, betydande och respekterade kvinnan i Israel. Och denna allt och alla trälbindande centralmakt i händerna på godtyckliga vidunder varade sedan universellt ända fram till parlamentarismens genombrott i Europa och den franska revolutionen.

Jag blev page hos Herodes och fick snart stifta bekantskap med hans utomordentligt lastbara liv i lyx och överflöd, i polygami och orgier, under ständigt intrigerande och manipulerande med människoliv och med ett utflöde av skräck och grymhet utan like. Han om någon lärde mig att fatta en utomordentlig avsky till allt vad icke-judiskt hette.

Ty Herodes var ingen jude. Han var en hednisk uppkomling av delvis judisk börd, men han omfattade aldrig den judiska religionen. Han skröt med sin judiskhet men umgicks bara med greker och romare, galler, skyter och germaner. Han skröt med att han överträffade Salomo i sitt tempelbyggande, men det nya templet byggde han inte åt Gud, som Salomo gjort, utan han byggde det åt det romerska världsherradömet, som i templet symboliserades genom den gigantiska gyllene örn, Roms fältvapen, som sattes upp ovanför templets ingång. Ingenting, sades det, retade judarna till mera hat mot Rom och födde mera upprorsstämning bland judarna mot Rom än denna kränkning från den romerska världsliga maktens sida av den judiska universella religionens heligaste kultplats. Och så blind och okänslig var Herodes gentemot sitt folks religion att han inte märkte vad skada han åstadkom genom sådana onödiga kränkande åtgärder, eller struntade blankt däri. I samband med den absoluta ofrihetens och det absoluta enväldets införande i världen etablerade sig också den totala världsligheten och materialismen överallt i världen, och Herodes var minsann inkarnationen därav. Och ur det faktum, att Israels härskare var så totalt ensidigt världslig och materialistisk härrörde sig under Herodes efterträdare Israels totala olycka.

Shakespeare-debatten 38: John Bedes senaste inlägg.

Kära anti-stratfordianer,

Med all respekt för era kandidater som Bacon, Rutland, Derby, Marlowe, Heywood, Oxford och andra, men förtjänar inte William Shakespeare åtminstone en plats i solen tillsammans med dem? Han har ju ändå ingenting annat. Marlowe har fått äran för att ha skapat det elisabetanska dramat på blankvers, och ingen ära kunde vara större. Både Derby, Rutland och Oxford var Jarlar och kunde inte nå mer etablerade eller ärbara positioner i livet. De fick ut allt de ville av livets goda utan att behöva skriva någon odödlig poesi, vilket deras titlar och ärebetygelser knappast motiverade dem till att göra. Beträffande Bacon, så blev han sin tids rikaste och mäktigaste man i England, och mer därtill: även i Skottland och Irland, så varför skulle han då ha brytt sig om att nära

ambitioner på att dessutom bli den störste av poeter? Det verkar inte klokt. Alla hans skrifter andas ensidigt världsliga och materialistiska ambitioner. När han begick misstag och förlorade allt var alla Shakespeares tragedier för länge sedan skrivna, och varför skulle han ha skrivit så mörka tragedier medan det enbart gick bra för honom?

Thomas Heywood specialiserade sig på husliga lokalpjäser och var liksom Rutland för ung för att ha kunnat skriva exempelvis de stora Henrik VI-tragedierna. Men låt oss för all del ära den som äras bör: Thomas Heywood fortsatte efter Shakespeare och Jonson och höll liv i teatrarna och utförde troligen ett avsevärt jobb som redaktör dessutom, eftersom han bekände sig ha haft sin penna med i 220 elisabetanska pjäser. Det är en bekännelse att respektera, och det finns ingenting som motbevisar den. Men han bekände sig inte till att ha skrivit någon av Shakespeares pjäser.

Så vem är kvar? William Shakespeare. Han har ingenting utom sina pjäser. Beröva honom hans rätt till pjäserna, och det blir ingenting kvar av honom. Vem kan vara så grym? Särskilt emedan han ju faktiskt kan ha skrivit dem, eftersom det inte finns något bevis för motsatsen.

Jag medger, att det inte finns något bevis för hans författarskap. Hans samlade verk publicerades långt efter hans död, och ingen kom till hans begravning. Ingen berömde honom som dramatiker innan "The First Folio" kom ut sju år efter hans bortgång. Men alla dikterna och lovorden av honom i "The First Folio" kan inte bevisas vara falska. Det finns ingenting, absolut ingenting, som bestrider deras äkthet och uppriktighet. Shakespeare *kan ha varit* den enda författaren till de 36 dramerna och troligen några till, och han var den förste som erkändes som sådan.

Och ni måste erkänna, att det ligger ett visst drag av autenticitet över John Aubreys anekdoter, om hur Shakespeare höll tal över sin far slaktarens boskap när den avlivades. Han var välskapt och hade ett imponerande yttre, två nödvändiga krav för en god skådespelare. Ingen har någonsin ifrågasatt att han var skådespelare. Kan ni finna en enda professionell skådespelare bland alla de andra kandidaterna? Och vem utom en skådespelare kunde ha skrivit så perfekt för rösten?

Jag ber er att unna Shakespeare vad ingen missunnat honom sedan 1623. Varför börja nu med att trakassera och vanära honom? Ingen av de andra behövde William Shakespeares ära. De hade sina egna meriter. William Shakespeares enda ära är hans konst. Beröva honom inte den, var så snälla, om ni är gentlemän.

- John Bede.

Kommentar. John Bedes synpunkter är symptomatiska: marken skälver under Shakespearianernas fötter, och ifrågasättandet av hans författarskap tilltar till och med inom akademiska kretsar. I nästa nummer skall vi försöka summera bevisningen hittills, men det är att befara att den fortsatta Shakespearedebatten kan bli både uppslitande och långvarig, då det allt tydligare framgår, att någonting var sjukt i den från början, alltså redan 1623.

Månadens film.

"*Enigma*" är så välgjord att den nästan är som en dokumentär från andra världskriget. Den skildrar flera intriger samtidigt, som sammanvävs så skickligt, att det är svårt att se sömmarna och att följa med i de mycket intrikata turerna. Det handlar om Benchley-anstalten i England, ett gods ute på landet, som samlade ett stort antal specialister med den enda uppgiften att avlyssna och knäcka tyskarnas morsekoder, alltså en sorts uppsamlingsplats för genier. Tyskarna har en ytterst raffinerad och

intrikat kodmaskin kallad Enigma, vars koder ställs om för varje ny dag, varför engelsmännen måste knäcka dess kod på nytt varje dag. Naturligtvis frodas spionerier i sådana sammanhang, och alla spionerar på varandra, alla hårdbevakas och säkerhetscheckas oavbrutet, och alla är misstänksamma mot varandra. Men huvudpersonen är inte kodknäckningsexperten framför alla andra, mr Jericho, ett uppsplitat nervöst vrak som kommer tillbaka till Benchley efter en längre tids vistelse på ett vårdhem, utan kvinnan han älskar, den fala blondinen som verkar gå i säng med varenda karl på förläggningen och som plötsligt försvinner. Hennes gåta blir svårare för mr Jericho att lösa än alla tyskarnas.

Naturligtvis är hon spion, därför går hon i säng med alla, och hon stjälar hemliga papper och koder, som hittas efter hennes försvinnande. Man hittar även en sko och hennes kappa vid stranden av en sjö. Sjön draggas, men man hittar aldrig henne. Mr Jericho hittar ett hotellrum i London som tydligt bär hennes signatur - Brahmsmusik på radion, parfymer, stämning - man förstår att hon lever, men hennes huvudroll i filmen är som en legend som aldrig blir konkret.

Rent konkret handlar filmen om vändpunkten i sjökriget på Atlanten mot de tyska ubåtar som torpederade hela konvojer på löpande band samt om Katyn-massakern i Polen på många tusen polska officerare avrättade av Stalin, samtidigt som Stalin var Englands bundsförvant i kriget, medan den polska exilregeringen fanns i London. En polack som arbetar på Benchley får veta om Katynmassakern och blir spion åt tyskarna. Naturligtvis är han inblandad med blondinen. Resultatet blir klassisk spänning effektfullt färglagd av en mystisk romantik utan motstycke. Michael Apted har gjort flera bra filmer tidigare, men det här måste vara hans bästa.

Andra filmer. Bille Augusts "*Fröken Smillas känsla för snö*" blev hänsynslöst sågad av kritikerna för fem år sedan för dess dåliga manus skull, vilket var orättvist, ty visserligen har manuset påfallande svagheter särskilt i dialogen, men för övrigt är filmen helt suverän. Bille August kan konsten att berätta en historia, att skapa de rätta stämningarna och att göra sina karaktärer trovärdiga. Julia Ormond är inte alls dum i huvudrollen hur dumma repliker hon än måste leverera, Gabriel Byrne som hennes älskare är typiskt Augustsk i sin ganska melankoliska och blygsamma framtoning, och skildringen av den grönländska pojken, dramats huvudperson, är makalös. Richard Harris är skurken och suverän även han som sådan. Men mäktigast är de sagolika bilderna från Grönland och hur snön och isen har fått en alldeles egen huvudroll i filmen.

Även John Boormans "*Skräddaren i Panama*" har skrivits ner av kritikerna utan rätt. Även denna film har sina svagheter, men den är inte mindre sevärd för det. Mig veterligen har Boorman aldrig misslyckats med en film. Brendan Coogan, som spelade titelrollen i "*Generalen*", är även i denna film den mest minnesvärda karaktären. Han spelar en försupen före detta frihetshjälte som går under. Man har sagt, att romanen är en parafraas på Graham Greenes "*Vår man i Havana*", och om någon karaktär här erinrar om Graham Greene så är det Brendan Coogans makalösa gestaltning av denna stora förlorade själ.

För övrigt är filmen en besk satir, och det främsta målet för John le Carrés och John Boormans gyckel är Amerika och dess sätt att blanda sig i mindre nationers angelägenheter - ett mycket aktuellt ämne just nu. Det var George Bush genom CIA som gjorde monstret Noriega i Panamá, och när detta monster blev för vidunderligt bombade Amerika sönder hela Panamá, ett mönster som tycks ha gått igen ända sedan Vietnamkriget. Pierce Brosnan gör skurkrollen, en cynisk agent på dekis som bara tänker på sig själv och inte tvekar inför att offra vem som helst på altaret åt sin egen nytta. John Boorman och John le Carré passar bra tillsammans, ty båda har en förmåga att krydda sin realism med en besk eftersmak som man aldrig blir av med.

Samtidigt är det ofrånkomligt att en smula betrakta "*Skräddaren i Panama*" som självavslöjande. Historien handlar om bedragare, hur de medvetet skapar lögnen för att bedraga världen, och hur de lyckas över all förväntan då vem som helst tror på lögnen men ingen tror på sanningen. John le Carré har byggt sin karriär på att bedraga läsarna med att hitta på lögnen om agenter som bara är bedragare i det rena bedrägeriets tjänst.

Ännu vidrigare var dock Claude Chabrols "*La Cérémonie*", en lömsk historia där publiken invaggas i fullkomlig säkerhet och förtrollas av det makalösa hembiträdet Sandrine Bonnairens fascinerande gestalt, tills man småningom börjar märka att allt inte står rätt till med henne. Det hela utmynnar i en pervers slakt på alla borgerliga värderingar medan skurkarna kommer undan, om dock den ena dör på köpet. Och det värsta är att skurkarna är två kvinnor. Hur kan man ha en så negativ människosyn som Chabrol?

Men månadens hemskaste film var något helt annat. För några år sedan vållade Antonia Bird stor uppmärksamhet genom sin film "*Priest*" om en katolsk präst som var homosexuell. Hennes nya film "*Care*" är ännu starkare. Den handlar om barnhem för pojkar och hur pojkarna utsätts för sexuella övergrepp av sina vårdare. En av dem, makalöst spelad av Steven Mackintosh, lever dock sedan som vuxen ett till synes normalt liv och fäster sig vid en god familj med flera barn och en ensamstående moder. Allt är frid och fröjd - tills en dag polisen kommer på besök med anledning av att en härva håller på att rullas upp om kontinuerliga våldtäkter i vårdhem för pojkar. Det blir en omfattande skandal, och avslöjande intervjuer visas varje dag på TV. Därmed är friden förstörd för huvudpersonen, traumat återinfinner sig, hans ångest blir total och obotlig, han kan inte längre kontrollera sig själv, och tragedin som följer är mer än bara uppskakande. Och det värsta är att historien är sann. I slutnotisen till filmen avslöjas det, att 42 av Englands 52 vårdhem för pojkar för närvarande är under undersökning av sexuellt utnyttjande av de föräldralösa pojkarna som hamnat där i brist på bättre hem. Man får en hjärtskärande inblick i hur ett våldtaget barn fungerar och hur det aldrig kan växa ifrån sitt trauma. En film endast för sådana som redan är insatta i problemet.

Som väl var kunde man också trösta sig med gamla outslitliga klassiker som "*Att ha och inte ha*" med Humphrey Bogart mot Lauren Bacall i hennes debutroll och med Hoagy Carmichael som barpianist samt fylloet Walter Brennan som lyriskt ackompanjement.

Men periodens friskaste fläkt var nog ändå filmatiseringen av "*Avengers*" med Ralph Fiennes i huvudrollen med kubb och paraply och fullt upptagen med ständiga tepausor, vilket likväl inte hindrar honom från att ändå vara världens effektivaste agent i kampen mot den praktfulla skurken Sean Connery, som fullt utstyrd i kilt och säckpipa har hittat på ett sätt att terrorisera hela England med att orsaka kaos i vädret med en ständigt accelererande snöstorm som följd - man får faktiskt se halva London stryka med i laviner och översvämningar och drunkna i snö. Finalen är hårresande i sina svindlande perspektiv, och hjältinnan Uma Thurman är minst sagt bedårande i sin förföriskhet, som dessutom är dubbel, då hon är klonad. Synd då att den ena pangbruden skulle vara skurk - man hade gärna haft båda.

Kalender, december 2001.

5 - Walt Disney 100 år.

6 - Irlands självständighet 80 år.

7 - 60 år sedan attacken mot Pearl Harbour.

10 - Nobelpriset 100 år.

17 - Tommy Steele 65 år.

19 - 150-årsminnet av William Turner, "den förste impressionisten".

Hälsoresan, del 2.

Jugoslaviens konsulat i Budapest bjöd på en chock: ett transitvisum, enkel väg, kostade 97 D-mark. Det var mer än dubbelt så mycket som ett vanligt indiskt obegränsat 6-månaders visum. En natt genom Jugoslavien på Europas sämsta tåg betingade alltså en lösensumma på 97 D-mark. Det var rena utpressningen. Och det var bara att betala.

Stationsinformationen visste som vanligt ingenting. De hade bara koll på tågen norrut och västerut. Det enda tåget till Bulgarien, sade de, gick genom Rumänien via Bukarest - en omväg på 26 timmar. Nej tack. Mitt jugoslaviska visum hade jag redan. Det var bara att satsa på Jugoslavien på vinst och förlust. Fungerade tågen så hade man tur. Rysk roulette är ju välbekant, men jugoslavisk roulette är att åka tåg genom Jugoslavien utan att veta om tågen går eller kommer fram - ett jugoslaviskt gatlopp som bara har det fullkomligt okända att bjuda på.

Jag tog det lugnt med min sedvanliga lunch på Baross inne i stationen med min traditionella paprikafyllda kyckling med rött vin. Om och när tåget skulle gå var en senare fråga.

Till mitt bord kommer då en knubbig tant med kalaskula och frågar om hon får slå sig ner. Naturligtvis ger jag henne min tillåtelse. Det visar sig då att hon är en freak, när hon talar med basröst.

Hon kan varken engelska eller tyska varför hon haft problem i landet med sin franska och italienska. Hon är kommen från Caserta nära Neapel, och vi talar naturligtvis italienska med välbehag. Hon har varit på semester vid Balatonsjön. Det bara regnade och var kallt hela tiden.

Hon är alltså ursprungligen en man som på eget initiativ låtit könsoperera sig. Jag har aldrig kunnat betrakta sådana människor som annat än könsförrädare. De är nästan alltid män som byter till damkön - jag har aldrig träffat på motsatsen. Och hur de än draperar sig kvinnligt och sväller ut sina bröst med hormoner blir de aldrig övertygande som damer. Skillnaden mellan en riktig dam och en könsopererad man förblir alltid obetydligt mindre än mellan en riktig dam och en riktig man. De kan till exempel aldrig förändra skelettstrukturen eller föda barn.

Men vi hade en angenäm konversation tills vi måste skiljas, jag till tåget, som faktiskt kom, och hon till ett flyg, som var mera osäkert.

Den stora tågförseeningen visade sig på tåget. Där var en tant som skulle till Lemberg via Bukarest och Ukraina. Hon var alltså på fel tåg, och hur hon hamnat på fel tåg kunde hon allra minst själv förklara. Hon började fråga om hon kommit rätt först när tåget satte i gång. Med stor nöd lyckades vi få henne av tåget vid Ferencvaros, en tågstation fortfarande i Budapest. Hoppas hon klarade sig till Lemberg (Lvov) via Bukarest via Ukraina.

På tåget befann sig en sund och fryntlig norska med 2 1/2-årig dotter som redan kunde säga: "Jag vill inte!" så det hördes över hela tåget, men det var bara jag som förstod det. Modern hade inget visum men lyckades skaffa ett för 20 mark i Subotiza. När jag talade mera med henne berättade hon en otrolig skröna om hur ett plan kapats och styrts rakt in i World Trade Center i New York så att detta börjat brinna. När så alla världens TV-kameror riktades mot detta kapades ett andra plan som styrdes rakt in i den andra World Trade Center-skyskrapan. Båda kollapsade totalt och lämnade 10,000 döda. Samtidigt kapades ett tredje plan som styrdes rakt in i Pentagon. Det lät precis som en häftig science fiction-skröna typ Harmageddon. Hon hade tydligen sett för mycket på TV. Men hon berättade det så övertygande, så man måste tro att hon åtminstone hade sett det på TV.

I Belgrad hamnade jag genast i bästa sällskap. Två gubbar på tåget till Sofia hade i sin kupé just råkat spilla ut ett helt paket kaffe i hela kupén. De försökte förtvivlat samla ihop alla de dyrbara smulorna från sittplatser, dynor, väskor och plastpåsar och lyckades i någon mån. När de genomfört det omständliga företaget och lyckats rädda 75 procent bjöd de triumferande på rakia medan vi storknade i den genuina kaffearomen. Man var genast som hemma i Bulgarien.

Natten blev kall, men man överlevde den och kom fram till ett soldränkt Bulgarien. Medelhavssolen kändes genast i närkontakt, det som man mest hade hoppats på och mest behövde efter tre regniga veckor i Norden.

Hemma hos Diana väntade hon med tårta och rödvin, frukt och yoghurt och allt möjligt annat hälsosamt. Det första man fick veta var att kaparattacken mot New York och Pentagon var sant. Fyra plan hade kapats samtidigt och självmordsattacken fullständigt raserat Twin Towers i New York och delar av Pentagon varvid mördarna tagit med sig närmare 10,000 oskyldiga människor in i deras fullkomligt onödiga vanvettsdöd. Den ökände boven Bin Laden i Afghanistan antogs ligga bakom det hela, och ryssarna hade lovat backa upp Amerika i ett krig mot talibanregimen i Afghanistan. Situationen var barock: tidigare hade Amerika backat talibanerna mot ryssarna, och Massoud hade stött dem. Efter ryssarnas fördrivning från Afghanistan hade talibanerna tagit makten och fått Massoud emot sig, som då stöddes av ryssarna. För en knapp vecka sedan utsattes Massoud för ett attentat, och ingen vet om han är död eller levande. Nu stöder ryssarna Amerika mot de talibaner i Afghanistan som Amerika en gång gav makten.

Pakistan och Turkiet ger Amerika sitt oreserverade stöd. Iran är tyst. Hur blir det med min turkiska utflykt under sådana omständigheter? Den punkterades redan av det jugoslaviska visumet. Vi får se vad doktor Sandy säger i Konstantinopel.

(Se vidare slutartikeln i detta nummer. Fortsättning i nästa nummer.)

Festresan, del 7: Turkiska idyller.

Så värst roligt var Turkiet för övrigt inte. Den ekonomiska krisen och oordningen hängde över landet som ett beklämmande moln, som om förtryckarrelegationen islams nedslående andliga monopol inte var tillräckligt. Det fanns mer än gott om skoputsare, och de accepterade inte ett nej tack, inte ens fast man hade sandaler. Man måste bli arg för att få dem att förstå att man varken ville ha sina sandaler putsade eller att de ens behövde putsas. De ville då ha svenska eller utländska mynt i stället för ingenting. De fick ingenting.

Samtidigt trappades Palestinakrisen upp med nya självmordsbombare mördande kvinnor och spädbarn för att själva förlora livet för ingenting. Hamas tog på sig skulden, och i det internationella arabrådet grälade Kuwait på Irak för att det inte ens ville erkänna att Kuwait existerade medan hela arabvärlden i gengäld grälade på Irak för att det vägrade uppföra sig. Samtidigt fortsatte striderna i Makedonien. USA och FN var där och såg på med sina trupper.

Mitt vandrarhem var helt upp och ner. Fönster byttes ut och det målades i taken så att gästerna fick flytande målfärg i håret när de inte märkte det. Allt var kaos.

Men jag fick lösningen på förra årets mysterium, när en ung turk tog mig med till Taksim och vi råkade ut för ukrainska dansöser. Andra hade nu råkat ut för samma sak. Det var en lönsam rörelse för turkarna. Man blir tilltalad ute på stan helst en kväll och när man är ensam. Turken inbjuder till ett glas öl någonstans. Han tar dig med i sin bil, och ni åker någonstans bortom Tjottaheiti varifrån det är omöjligt att finna någon väg

tillbaka. Där uppvaktas man av ukrainska fnask och bjuds på oemotståndliga läckerheter. Fnasken dricker champagne i ditt knä. Sedan måste du betala, och räkningen är på turkiska miljarder, alltså tusentals kronor.

En variant är att ölet ni dricker har en oidentifierbar bismak. Någon råkar ha spetsat det med något, men det märker du inte förrän det är för sent. Och när det väl är för sent är du helt tillspillogiven för fnasken och deras sutenörer, för nattklubben och dess ägare och maffian bakom rörelsen. Roligare kan det inte bli. Du vaknar upp någon gång med ditt huvud stort som en måne, och om du har tur har du åtminstone fått behålla kläderna men ingenting annat. Detta händer dagligen.

Ändå fick Turkietséjournen en värdig avslutning. Jag träffade Ringo, ursprungligen en tysk som nu sedan ett antal år var utan nationalitet och hemland. Hans tyska pass hade gått ut för länge sedan, och även i Turkiet hade hans uppehållstillstånd för länge sedan tagit slut. Han talade flytande engelska och spanska och hade varit en entusiastisk globetrotter i många år, men framför allt hade han bott i Göteborg under 60-talet. Han var nu 57 år och jämnårig med min äldsta bror.

Vi hade inte en lång stund tillsammans, men under den dryga timmen hann vi i alla fall diskutera det mesta: musik och litteratur inte minst. Han var rädd för sitt eget folk tyskarna. Fenomenet den tyska grymheten kom vi att fördjupa oss mest i. Under 60-talet hade han som tysk blivit stenad i Tyskland och det bakifrån bara för att han varit en hippie. Vi försökte förstå den tyska nationalsinnessjukdomen så klart manifesterad genom mänskliga uttryck som Freud och Jung, Schopenhauer och Nietzsche, Wagner och Hitler. Vi kom båda fram till att 30-åriga kriget (under 1600-talet) kunde vara ett underliggande nationaltrauma. Under det kriget bröt den tyska grymheten för första gången ut i full låga. Vi försökte gå längre tillbaka och kom fram till Martin Luther, men Ringo hävdade bestämt att Luther aldrig velat någon brytning med kyrkan eller några konflikter. Det kan man diskutera.

Vi diskuterade även den turkiska krisen, som Ringo på ett åskådligt sätt kunde förtydliga för mig. Redan i vintras hade den turkiska ekonomin kollapsat, och i princip var hela Turkiet in-tecknat åt IMF, internationella valutafonden. Inga reformer kunde nu genomföras på två veckor, och Turkiet skulle så länge förbli i limbo. Situationen var hopplös men inte allvarlig. Ringo menade att den turkiska ekonomiska katastrofutvecklingen innerst var en konsekvens och ett straff för att Turkiet under 20-talet gjort sig av med alla greker och judar. Det var alltid grekerna som uppehöll sultanatets ekonomi, och Turkiet blev en stormakt när det efter 1492 generöst tog emot alla judar och gav dem fulla medborgerliga rättigheter efter att Ferdinand och Isabella kastat ut dem och utrotat dem från Spanien.

Vi diskuterade också de stora globala miljöproblemen, men den tyska diskussionen förblev den intressantaste. Ringo menade, att faran med Tyskland var att alla dess traumata aldrig hade bearbetats. Såren var kvar efter andra världskriget och hade aldrig förbundits ordentligt. Tyskland hade aldrig tagit på sig hela skulden och ansvaret för andra världskriget och sagt: "*Mea culpa!*" inför världen och bett den om förlåtelse, som påven gjorde till Israel efter att ha avslutat kyrkans 2000-åriga förföljelse mot judarna. Den tyska kräftsvulsten hade aldrig opererats. Den låg ännu där och pyrde och kunde, enligt Ringo, när som helst bryta ut i nya världsfatala metastaser.

Men roligast hade vi åt de muslimska böneutroparna. Våra åsikter överensstämde fullkomligt. Ringo berättade, att förr brukade böneutroparnas mässande stafett-tirader från minareterna breda ut sig som en mjuk böljande matta över staden, och då gjorde det absolut ingenting hur falskt de än sjöng och hur illa det än lät. Ljudet var naturligt och diskret och oändligt sympatiskt, nästan som fågelsång. Detta behag förändrades totalt till motsatsen i och med högtalarnas ankomst. Genom högtalarna hörs det i minsta detalj hur omusikaliskt och illa de sjunger, och högtalarna överröstar varandra,

så att staden dränks i mässande missljud. Ej heller fågelsång skulle låta angenämt om den förstärktes i högtalare med 1000 decibel. Till och med ute i de minsta tänkbara orter skryter böneutroparna med sina fina högtalare och njuter de av att dränka de stackars byborna i vanvettsoljud förstärkt till absurdaste överdrift, medan allt man kan göra är att hålla för öronen....

Sådant tvingas muslimerna minsann lyssna till, medan fundamentalisterna förbjuder dem att lyssna till musik och lovar dem, om de gör det, att Allah i så fall skall straffa dem när de är döda med att hålla kokande bly i deras öron....

Min ungerska rumskamrat Levende var däremot mycket optimistisk nu när det gällde Balkanstaterna. Han menade att Jugoslavien nu inte bara var på rätt väg utan rentav helt normaliserat, och han såg även optimistiskt på Rumänien och Bulgarien och Bosnien. Endast Makedonien kunde han inte uttala sig om, men han trodde krisen där snabbt skulle gå över. Som ungrare betraktade han hela Balkan som ett ungerskt ansvarsområde, som i framtiden Ungern hade en stor roll att spela i som vägledare och beskyddare åt de omogna och oroliga balkanska folken, som ännu hade så mycket att lära sig.... Ungefär just så såg vi på Östeuropa när järnridån äntligen föll för bara tolv år sedan. Mycket vatten har flutit i Donau sedan dess, och mera lär komma att flyta där ännu.

(forts. i nästa nummer.)

Hårda bandage i Himalaya, del 10 : Phudong.

Darjeeling lämnades i gryningen. Vädret var fortfarande tveksamt och lovade ingenting vackert. Jag fick snabbt en jeep till Gangtok som snabbt blev överfull. Det var en täckt jeep den här gången med täta fönster hela vägen runt, så man hade skäl att anta att det för en gångs skull skulle vara en absolut säker jeep. Det skulle visa sig vara den osäkraste jag någonsin hade satt min fot i.

I baksätet satt det en hel familj på fyra personer. Pappan var stöddig, och modern satt med den minsta flickan i famnen, en liten sötnos på högst 1 1/2 år. Mellan dem satt det ännu en dotter i 12-årsåldern.

När vi färdades över kullarna genom dimmorna ner mot Teesta började plötsligt den lilla ettåringen spruta spyor omkring sig. Den stackars unge man snett framför mig längst bak blev alldeles nedstänkt. Vi måste naturligtvis genast avbryta färden för städning, röjning och omorganisation. Den unge oskyldige mannen var helt ställd och som bedövd. Det är inte roligt att bli helt nerspydd ens av en liten intet ont menande ettåring, och man kan bli helt paralyserad för mindre.

Efter detta rabalder fortsatte resan. De branta backarna och tvära krökarna ner mot Teesta stod nu som nästa punkt på programmet. Modern med ettåringen satt nu närmast fönstret, för att lillflickan skulle kunna spy rätt ut om det behövdes. Det var helt rätt tänkt. Plötsligt flög de båda rakt ut genom dörren, som utan förvarning hade öppnat sig. Modern rullade runt i backen flera varv, och den lilla ettåringen flög handlöst omkring. Jeepen stannade omedelbart, och de utkastades förvånade rop överröstades totalt av alla de andra passagerarnas chockreaktioner med skrik och vrede och tårar. Katastrofen och haveriet var totalt.

Argast var förstås pappan. Han grälade en lång stund med chauffören om dörren som öppnat sig fast den inte skulle ha öppnat sig och menade att den inte hade kunnat vara låst fastän den varit låst. Mest skadad var modern, som fått sin klänning förstörd och ordentliga skrubbsår på händer och armbågar men ingenting blodigt. Värst skrek förstås ettåringen, och hon demonstrerade övertydligt att hon nu ämnade skrika för

resten av dagen. Hon hade fått ett litet skrubbsår mot kinden och kanske bitit sig i den också.

Olyckan kunde inte förklaras, låsanordningarna fungerade som de skulle, och de hade tydligen bara inte gjort det i fel ögonblick. Färden fortsattes efter långt uppehåll och under ihållande tårar, skrik och tandagnisslan som fyllde hela jeepen ända fram till Gangtok (100 km). Endast den nerspydde unge mannen var nöjd: han hade fått sin hämnd.

Den enda andra västerlänningen med ombord var Pavel från Prag. Våra vägar skildes i Gangtok, då han skulle till Rumtek medan jag skulle norrut till Phudong.

På vägen till Gangtok plockade vi även upp en annan passagerare, en mycket sjuk ung man, som genast i jeepen vek sig dubbel och vägrade resa sig mera. Han låg mest med sitt huvud i Pavels knä. Tänk er denne patient till ackompanjering av den ständigt skrikande ettåringen, hennes ständigt gråtande äldre syster, de andra kvinnliga passagerarnas jämmer och tandagnisslan, så har ni den fulländade och fullspäckade Sikkimesiska ambulansen. Vår hårt prövade chaufför var mycket road när jag påtalade detta. Vi kom i alla fall alla levande fram till Gangtok, och mer än så hade vi faktiskt inte betalat för.

Vägen vidare norrut till Phudong var som vanligt i oroväckande dåligt skick, men det förekom inget uppfiskande av bilvrak på vägen, vilket en gång försenade mig där i två timmar. Halv 3 var jag framme i Phudong efter 7 1/2 timmars resa (140 kilometer). Det var helt normalt.

Min värdinna på Northway tog genast väl hand om mig som vanligt och bjöd på omelett och te. Jag hade ju ännu inte fått någon frukost. Hon gav mig ett enbäddsrum för bara 50 rupier (10 kronor), det billigaste hittills under denna resa, så jag kunde ju inte annat än bara trivas. Bara vädret kunde ännu bli bättre.

Efter installationen gick jag upp till klostret. Ett australiensiskt par, som kommit samtidigt som jag men med en annan jeep, stod redan i startgroparna för att återvända till Gangtok. Jag försökte fresta dem att följa med upp till det spännande klostret. De svarade att de nog skulle komma om de inte fick någon jeep. Tydligen skulle de missa klostret, och de skulle inte veta vad de skulle gå miste om.

Klostret var i exemplarisk ordning som vanligt, och där pågick jobb för fullt runt omkring. Hela stenläggningen utanför skulle läggas om, och de små pojkmunkarna strävade för fullt med sina överbelamrade skottkärror. De hade ett knog och ett kneg, och flera av de omgivande småhusen höll även på att restaureras.

En vänlig munk visade mig omkring. Jag observerade genast en plansch med den nyss flydde Karmapa från Tibet. Jag frågade munken: "Kommer Karmapa att komma till Rumtek?"

"Det gör han alldeles säkert."

"Har han fått tillstånd av den indiska regeringen?"

"Det kommer han att få."

"Vad händer då med den andre Karmapa?"

"Det finns bara en."

För honom var saken självklar. Det fanns ingen Rumtek-kontrovers. Den flydde Karmapa från Tibet var den riktige Karmapa, det var en självklarhet, och allt annat var nonsens. Inget snack om saken.

Han visade mig även in i meditationsrummet, ett mindre tempelrum med blåsvarta skräckfresker på alla väggarna. Hit drar sig munkarna tillbaka för att i timmar meditera bakom lyckta dörrar och resonera om förbjudna ting. Ytterst få resenärer får se detta rum, och det gäller att ha tur: endast om någon munk just håller på att rengöra altarena där kan det passa honom att släppa in en lyckligt närvarande resenär in i det allra heligaste.

Med en man jag passerade på vägen diskuterade vi vädret. Han sade att det hade varit vackert och klart igår och att det mycket väl också kunde vara det i morgon. Väderfrågan förblev alltså som den varit under hela resan ren rysk roulette.

Min värdinna menade dock att det hade varit vackert hela tiden ända tills jag kom, och så tycktes det ha varit över hela Indien: alla talade överallt om hur vackert och idealiskt vädret hade varit ända tills jag kom, som om min blotta ankomst till ett ställe som genom en ofelbar naturlag omedelbart måste resultera i skräpväder.

Hennes man busschauffören har nu bara turer mellan Gangtok och Siliguri på grund av vägproblem högre upp. Han var därför inte hemma, och min värdinna och jag hade därför middag på tu man hand på kvällen. Hon har gått ner från 106 till 88 kilo men vill helst gå ner till 70, vilket jag dock menade vore för mycket. 80 vore lagom för henne, då hon ändå är ganska robust och storväxt.

Vi talade också om Rumtek och Karmapa. För henne var också saken självklar: det fanns bara en Karmapa, och det var den rätta. Att över huvud taget diskutera något annat var fullständigt ovidkommande.

(i nästa nummer: *Vansinnesresan till Pelling.*)

Kloster och kluster i Ladakh, del 12 : Nya kriser.

Nästa dag lovade emellertid bättre väder, och jag begav mig till Stok, det verkliga kungliga palatset, som i viss mån fortfarande var i användning, men större delen var museum. För att komma dit fick man ta bussen, men bussen förde en inte till palatset utan till byn högre upp och långt därifrån. Sedan fick man på egen hand ta sig över åkrar och ängar av sten och moras ner till palatset bäst man ville.

Detta var emellertid en lycklig tillfällighet, ty därigenom kom jag till klostret och fick jag en härlig utsikt från ovanför palatset, varifrån det ter sig vackrast. Klostret är litet och anspråkslöst men mycket gulligt. Tyvärr var allt låst och ingen hemma. Detta visade sig vara en särskild helgdag (onsdag 2 augusti) då allting var stängt utom allt sådant som ändå ville göra förtjänster genom turismen, exempelvis palatset och restauranger.

Muséet i palatset var sannerligen sevärt, och från dess tak hade man en vy över hela den övre Ladakh-dalen som trotsade klostret Staknas. Inte konstigt att den kungliga familjen hade flyttat hit och föredragit denna gröna paradisdal framför det instängda och kaotiska Leh.

Museiföremålen bestod mest av en imponerande samling Buddha-thankas. Dessa tavelliknande applikationer vanligen föreställande Buddha, en mandala, livets hjul, Tara eller Padmasambhava är inte vilka konstprodukter som helst utan utföres under rigorösare former än riktiga ikoner. För det första måste allt klaffa astrologiskt innan man sätter i gång. Det duger inte att göra en thanka medan månen är på väg från full mot ny. Ytterst heliga ceremonier måste utföras för att thankan skall kunna genomföras, och helst skall någon munk eller annan helig man hela tiden recitera heliga skrifter medan konstverket blir till. Det är således en komplicerad procedur och ej endast ett hantverk. Som allting i Tibet tillmätas allt andligt högre vikt och praktisk betydelse än allt materiellt.

Och vad passade väl bättre i detta utsökta väl underhållna medeltidspalats än en hel fulltalig grupp av italienare? Deras guide föreläste sakkunnigt om thankas, malas, Tara och Padmasambhava, som om han insupit tibetansk buddhism med modersmjölken och aldrig kunnat något annat, på flytande italienska, och alla

italienarna lyssnade stående under andlös tystnad. Så tyst och uppmärksamt är det aldrig i kyrkan.

Där fanns även ett uppstoppat snölejon. Detta djur har den förunderliga förmågan att kunna ta sig fram över djup porös snö utan att sjunka igenom. Både snöleoparden och snölejonet har en sorts extra tillplattade plattfötter, som gör dem till levande mirakler av framkomlighet i Himalayas svåraste terräng. Därför är de så gränslöst svåra att spåra och följa, då de lätt undflyr vilken förföljare som helst.

Vägen tillbaka blev svår, då någon buss vid palatset ej fanns tillgänglig och man fick gå ner till Choglamsar. Terrängen var den vanliga omöjliga: moras och stenar. Vägen gick i serpentiner, så ingenting var tråkigare än att följa den.

Vid hemkomsten möttes man av dagens chock: massakern vid Sonamarg. 46 hinduiska pilgrimer hade massakrerats vid den heliga Amarnathgrottan av muslimska militanter utan någon orsak eller mening alls. De gjorde det bara för att jävlas och försöka starta nya krig. Vägen till Srinagar hade omedelbart stängts, och i Leh hade alla affärer stängts. Ingenting fungerade denna dag, finaldagen för den muntra munkfestivalen i Phiyang.

Jag väntade förgäves på min agent som hade mitt pass och skulle ge mig mitt tillstånd att besöka Nubradalen. Hans kontor var stängt hela dagen. Han hade lovat vara där vid 5-tiden, flera andra väntade, men ingenting hände. Utan pass och tillstånd skulle jag inte kunna komma till Nubradalen under denna resa.

Först klockan 7 dök han upp med tillstånd och pass och allt. Om Manalivägen ej skulle öppnas skulle han sköta om min biljett till Srinagar på söndag. Han fick betalt i förväg.

Plåstret på såren av denna kaotiska dag blev bevisningen av en föreläsning hållen av Helena Norberg-Hodge. Hon är en idealisk föreläsare, hennes röst är angenäm och klar, hon har ett gott språk och det perfekta flytet, och framför allt: hon är både ytterst sakkunnig och kvinnlig. Hennes budskap går ut på avslöjandet av konsumtions-samhällets ohållbarhet och vansinniga återvändsgränd, och som alternativ framhåller hon ett förnuftsbetonat återvändande till ett verklighetsnära ekologiskt samhälle där människan står i direkt kontakt med naturen. Jag sade henne att vi arbetar för samma sak, vilket glädde henne av någon anledning.

Ett annat plåster på såren var att jag mötte Rebecca på gatan. Hon var återkommen från Lamayuru. Jag hade faktiskt anat att hon skulle vara det och sökt efter henne med ögonen när jag vandrat i staden. Fortsättning följer.

(- i nästa nummer.)

Den definitiva Ladakhresan, del 3 : Nubra.

Det var glänsande vackert solsken när vi startade, men efter hand beredde molnen en skyddande slöja för solen, så att det inte gassade. Vi startade sju och nådde passet redan 9.15 (trots försenande vägarbeten på vägen), som vi var de första för dagen att nå. Vädret var bländande vackert, och stämningen var mycket mer än bara hög. Man kunde se hela Karakoram mot nordväst med K2 allra längst bort, som en antydning till den yttersta ouppnåeligheten.

Klockan ett var vi framme vid Diskit, och efter lunch begav vi oss upp till klostret. Detta är ett av Ladakhs vackraste, och det imponerar genom sin storlek och sitt läge, där det klättrar högt upp längs den södra bergssluttningen av Ladakh Range vid sidan av ett frambrutande vattenfall i en kanjon. Dess bönehall är uteslutande vacker och inspirerande, och Anna ville sitta där för resten av dagen. Klostret är progressivt och

har samma abbot som Thiksey, alltså parlamentsledamoten Nawang Chamba Stanzin, som dragit i gång restaurationen av många betydande kloster i Ladakh. Mitt emot vid sidan av stuporna byggs det nu en ny skola. Man kan övernatta vid klostret, och munkarna har sin puja klockan 6.15 varje morgon.

Men Anna måste lämna sitt sköna ställe, ty vi måste vidare till Hundar, ett kloster längre bort längs Shyokfloden. Det är mindre men ligger bortom ett fantastiskt landskap av sanddyner, där vilda baktriska (tvåpuckliga) kameler strövar omkring. Det har två klosterbyggnader, varav den andra ligger uppe på en klippa ovanför, som man får klättra upp till på egen risk. Där inne fann vi mycket sevärda fresker med både Buddhor och Taror och båda tillsammans i intressanta kroppskombinationsställningar. Man ser sådant vanligen i kloster av den mest svårtillgängliga och ödsligt belägna sorten.

Det var meningen att vi skulle vandra tillbaka till Diskit, men vägen tillbaka var längre än den officiella siffran på 7 km, särskilt från det övre klippklostret. Jag och Juan, som hade klättrat dit upp, hade bett de andra gå i förväg, men vi såg sedan aldrig röken av dem, och när vi kom fram till Diskit var ingen där. De tre hade försvunnit på vägen troligen någonstans i sanddynerna bland vilda kameler och kvicksand.

Halv åtta sände vi ut vår guide att leta efter dem med jeepen, och han fann dem omedelbart. Det hade inte gått någon nöd på dem. De hade bara tagit det lugnare och insupit varje meter av skönhet på vägen.

Vi sov sedan alla fem i samma rum om fyra sängar, och det var inga problem, även om Juan utförde några fula practical jokes mot Anna. Som ryska stod hon närmast mig i bakgrund och temperament, och vi hade mycket att tala om, medan de tre sydamerikanerna var betydligt mera varmblodiga. Juan och Julio hade sedan ett antal år årligen brukat göra en längre resa tillsammans, den här gången hade för första gången Julios fästmö Paula Maria, som bor i London, det mest utsökta stilerade exemplar av en riktig señorita jag någonsin sett, fått följa med, (det var de två som sov i samma säng,) och deras mål för den här resan var ingenting mindre än K2:s basläger. Ryskan Anna hade de plockat upp i Kashmir - det var hennes första resa i Indien, och hennes far var alldeles desperat av oro.

Kvällen firade vi ordentligt med Diskithotellet Sand Dunes övriga gäster - två engelsmän, tre israelitiskor, ett tyskt par, en danska och ett franskt-engelskt par. Stämningen var den bästa tänkbara, och vi utprovade alla hotellets tillgängliga ölsorter och fann "*Godfather*" vara den bästa och "*Rancher*" den sämsta.

Vädret var oroligt, det blåste vilt under kvällen och natten, två strömavbrott, det andra långvarigt, försvårade våra nattbestyr och toalettbesök, men vi överlevde alla sådana domestika strapatser med den äran.

Följande dag var det mulet, och det föll till och med något regn, men vi lämnade Diskit och färdades över floden Nubra till Sumur på andra sidan. Där fanns det allt som allt tre hotell, alla av undermålig standard (som visserligen hade passat mig men vilkas brist på dusch fick våra damer att rata dem). Men det tredje hotellet förestods av själva borgmästaren och hade till och med en dusch om dock bara med kallt vatten. Trädgården där var ljuvlig, och vi satt ute och njöt även fast det regnade. Det är inte alltid man får njuta privilegiet att få vara gäst hos en riktig borgmästare. (Sumur har icke mindre än 700 invånare.)

Borgmästaren hade en underbart vacker dotter, som förplägade oss. Hon talade god engelska, och vi kom väl överens. Det var nästan så att man frestades till att satsa på en ny karriär: ett fridfullt liv i Nubradalen långt bortom all ära och redlighet med en borgmästares dotter som livsföljeslagerska - en pastoral idyll utan motstycke. Hela familjen var mycket trevlig.

Efter lunch for vi upp till Panamik för att uppleva dess varma källor. (Denna dal med floden Nubra är det som sedan går upp ända mot K2.) Källorna var visserligen varma men något skållande, så det var ingenting att bada i. Längre ner kunde man dock skölja sig i vederkvickande strömmar av mineralisk hälsosamhet - att vattnet var välgörande kändes genast.

På vägen därifrån besökte vi klostret på vägen, som i själva verket är två. Det mindre som heter Tegar ligger högre upp, och därifrån har man den sedvanliga standardutsikten i dess omätligaste prakt. Det andra är större, där äger allt håll-i-gånget rum, men där finns ingen utsikt. Det gick inte ens att komma upp på taket - det första tibetanska kloster någonsin där jag funnit detta vara en omöjlighet. Det heter Samtanling.

På vägen därifrån möttes vi av en israelisk karavan på tjugo bilar. Senare kunde vi informera oss om detta märkliga företag. Dessa tjugo bilar, omåttligt fult färgade i gult och svart, hade skickats från Israel till Indien enkom för denna safari. Israelerna var alla av den förmögnare sorten och hade betalt 40,000 kronor per person för denna exklusiva semester under 16 dagar. Vi råkade då och då ut för denna spräckliga karavan på nytt på vägarna.

Israelerna har tyvärr annars dåligt rykte i Indien. De kommer i hopar, släpper loss överallt, festar jämt, dricker och röker kopiöst, för oväsen, är arroganta och har ingen respekt med sig för vare sig indisk eller buddhistisk religion. Somliga hotell har till och med så dåliga erfarenheter av israeliska gäster att de vägrar ta emot israeler.

Vi återvände till Sumur samma dag, men en väderleksförändring var kännbar. En krypande köld förlamade hela kroppen, och trots en fullgod middag var det omöjligt att bli varm. Fullt påklädd och med två filter frös man som vid nordpolen om vintern. Hade någon metabolisk rubbning uppstått till följd av överansträngning? Lyckligtvis blev man varm igen senare på natten, men den förblev sömnlös.

Helt utvakad måste man resa tillbaka över det 5600 meter (18,340 fot) höga passet. Där var det snöstorm, om dock inte fullt så illa som förra året. Tillbaka i Leh var det bara att stupa direkt i sängen.

Resten av det Glada Gänget firade med tandoori lunch uppe på takrestaurangen vid torget och ämnade ha en fest till kvällen. De var alla 20 år yngre och kunde ha varit mina barn, så jag backade ur med ålderns rätt.

(forts. i nästa nummer)

JBW kommenterar talibankrisen.

Du ber mig om en omöjlig sak. Krisen har för många absurda och groteska sidor för att kunna fattas av det mänskliga förståndet. Men jag har en viss förståelse för både talibaner och araber. Den rent muslimska saken domineras av en rasande debatt, som ensidigt handlar om hur talibanerna och Bin Laden har skämt ut hela islam. Inte bara araberna utan även alla perser och turkar har fullkomligt rätt i att vara alldeles ursinniga på talibanerna.

Mera märkligt är talibanernas resonemang. I deras läger kan man verkligen få höra barocka uttalanden, som inte alls betraktas som märkliga av dem själva och som ofta omfattas av ett flertal. Här är några exempel:

"Amerikanerna får skylla sig själva. De skickade oss en inbjudan, och vi tog den på allvar. Det var de som utbildade oss till terrorister och som gav oss makten. Och Twin Towers var ingen förlust. Det var världens fulaste byggnader. De var två Babelstorn fast högre och värre. Bara att bygga dem och koncentrera så mycket människor (50,000) var en

inbjudan till katastrofer. Och de varnades innan. Vi försökte spränga dem förut, men Amerika ignorerade det och fortsatte. Och vi hade aldrig kunnat utföra saken utan hjälp från Amerika. Våra bästa vänner och Amerikas värsta förrädare finns inom USA. Det var de som organiserade saken, och USA självt gjorde det möjligt."

Naturligtvis kan ingenting ursäkta detta historiens extremaste vansinnesdåd, som bara kan jämföras med de hjärnors som uttänkte de nazistiska förintelselägren. Dådet är ett symptom på ett mycket sjukt tänkande, och Bin Laden är kanske på sitt yttersta själv: han går på psykiska mediciner och lider av förgiftade njurar. Talibanerna har begått kollektivt politiskt självmord. Det återstår att se hur deras desperata dödskamp kommer att gestalta sig. Det är att befara det värsta, ty talibanerna kommer aldrig att ge upp frivilligt. Även därvidlag är de i sin desperata fanatism att jämföras med nazisterna. Att de förvandlar sina idrottsarenor till offentliga avrättningsplatser är bara början, men detta har de faktiskt lärt sig av kineserna. Skillnaden är den, att kineserna byggde själva sina idrottsarenor. Talibanerna fick sina idrottsarenor byggda av humanitär hjälp från väst, och inte ens kineserna är så oförskämda som talibanerna, som besvarar protester från väst mot deras idrottsanläggningsavrättningar med att väst är välkommet till att bygga avrättningsanläggningar åt dem, så att de sluppe använda idrottsanläggningarna till offentliga avrättningar. Talibanerna har inte ens någonting emot att journalister från väst filmar hur talibanerna skjuter kvinnor (helt maskerade i burkhas naturligtvis) inne på idrottsanläggningarna och hänger män i målstolparna för fotbollsplanen. Hela världen har fått se det på TV.

Samtidigt är det svårt att försvara amerikanernas bombkrig, och här i Indien betraktas amerikanerna allmänt som dumma och kortsynta:

"Här i Indien ogillar vi alla muslimer, men vi ogillar också amerikanerna för deras dumma politik. När Indien blev självständigt 1947 var muslimerna 7% av befolkningen. Nu är de 15%, och deras procenthalt blir alltjämt starkare, som jäsande alkohol. Vi tror att brittena spelade en avgörande roll i hur muslimerna betar sig i världen idag. När brittena kom hit för en tre hundra år sedan tillät de muslimerna att agera utanför lagens gränser som genom ett extra privilegium, som om deras religion var heligare än andra. Detta skämde bort dem och spred sig som en mentalitet bland muslimerna över hela Asien, och Palestinaproblemet är ett utslag av denna mentalitet, där palestinierna kräver större privilegier av världen än vad israelerna har i Israel. Muslimerna anser sig bättre än världen för övrigt och kräver att bli respekterade för detta absurda privilegium.

Amerikanerna ogillar vi mest för deras dumma utrikespolitik. De understödde Irak tills Irak invaderade Kuwait, och då fick de bråttom att glömma allt sitt stöd för Irak. Sedan understödde de Pakistan mot Indien tills det ledde till kärnvapenkapplöpningen mellan våra båda länder så att båda började spränga kärnvapen, och då fick Amerika bråttom att glömma Pakistan. Amerika har också hjälpt Kina att bli en ekonomisk stormakt, så att de nu hjälper kineserna att förtrycka och utrota alla etniska minoriteter som mongolerna, turkestanerna och tibetanerna, men det struntar amerikanerna i så länge det är lönsamt. De understödde Afghanistan och talibanerna mot Sovjet under 80-talet och gav dem utbildning och avancerade vapen så att de kunde bli starka, och nu sitter Amerika där med Twin Towers förintade av talibanerna som tack för hjälpen. Och det lär nu bli svårt för att Amerika att få bukt med talibanerna och ännu svårare att kvickt glömma bort dem."

Jag är inte rätt man att rätt bedöma saken, men det kan mycket väl visa sig, att amerikanernas största taktiska misstag var att börja bomba Afghanistan i stället för att politiskt utnyttja sitt enorma moraliska överläge med stöd av hela världen efter Twin Towers-katastrofen till att isolera och få bort talibanregimen genom fredliga internationella sanktioner. Men Amerika har alltid begått misstaget att hellre skjuta

skarpt än resonera om saken. Jag tror att bombkriget mot Afghanistan var ett taktiskt misstag mest genom att de faktiskt inte har lyckats bevisa talibanernas och Bin Ladens direkta skuld i dåden den 11 september. Amerika kan ha skaffat sig ett nytt Vietnam till ingen nytta och utan att ens beakta att Ryssland inte klarade av Afghanistan på tio år.

JBW i oktober 2001.

Vi kan inte garantera att nästa nummer hinner fram före jul.

Allt gott inför advent,

önskar redaktionen.

Göteborg 8 november 2001.